

Wstęp

Niniejszy tom „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae*” został zaprojektowany jako środkowoeuropejskie forum dydaktyków języków ojczystych. Stwarza sposobność do wymiany opinii na temat funkcjonowania systemów nauczania języków narodowych w sąsiadujących ze sobą krajach słowiańskich. W efekcie otrzymujemy zbiór artykułów inicjujących w dydaktyce polonistycznej i środkowoeuropejskiej nurt komparatystyczny. W tematykę całego korpusu wypowiedzi wprowadza projekt komparatystyki systemów nauczania języków narodowych (M. Pieniążek), szkicujący panoramę problemów i perspektywy dla przyszłych badań.

Pierwsza część tekstów pozwala porównać cele i sposoby nauczania języków narodowych w naszej części Europy. Punktem wyjścia dla szczegółowej refleksji czynimy najnowsze diagnozy wielojęzycznego środowiska edukacyjnego w Europie (m.in. PISA i PIAAC), wskazujemy na narzędzia wykorzystywane przez Komisję Europejską w analizie osiągnięć uczniów i dorosłych w zakresie posługiwania się językami ojczystymi (J. Pakulski). W kolejnych szkicach możemy zobaczyć, jak działają poszczególne systemy edukacji, w jaki sposób w sąsiadujących państwach poddaje się refleksji osiągnięcia uczniów w zakresie języków ojczystych. Studia zagranicznych badaczy pozwalają zauważyć z pomocą jakiej terminologii i z jakiego punktu widzenia metodycy w środkowoeuropejskich krajach patrzą na nauczanie języków pierwszych (S. Štěpáník), jak wygląda kanon lekturowy w szkole serbskiej i jaki wpływ na edukację w tym kraju mają zjawiska płynnej nowoczesności (Z. Opačić). Moskiewskie badaczki przedstawiają system nauczania języka rosyjskiego w szkołach powszechnych (L.T. Kasperowa, O.N. Zubakina) w Rosji, prezentują także strategię nauczania rosyjskiej stylistyki praktycznej (N.I. Kłuszyna, N.N. Vasilkova). Badacze z Belgradu umożliwiają z kolei wgląd w sposób obecności baśni w edukacji serbskiej (V. Mičić, B. Marković). Autorzy stwarzają zatem wielostronne okazje do systemowego lub uszczegółowionego poznania, a następnie porównania polskich, rosyjskich, serbskich, chorwackich (A. Rypel, D. Jastrzębska-Golonka) i czeskich koncepcji kształcenia zarówno w szkole, jak i uniwersytecie.

Druga grupa tekstów pozwala na wejście w obszar komparatystyki wewnętrznej, umożliwiającej studiowanie kulturowej, teoretycznej i społeczno-politycznej dynamiki przemian edukacji polonistycznej. W prezentowanych ujęciach obserwujemy zmieniające się koncepcje programów nauczania i ich wpływ na organizację procesu dydaktycznego (P. Sporek), odsłaniana jest kluczowa rola egzaminów w funkcjonowaniu i projektowaniu działań edukacyjnych w zakresie języka ojczystego (J. Nocoń). Przyjęta w tym bloku tekstów perspektywa wewnątrz kulturowa

pozwała także analizować pozycję języka polskiego oraz języków mniejszości narodowych w systemie egzaminów maturalnych (K. Grudzińska).

Bardzo istotną przestrzeń refleksji tworzą badacze podejmujący problematykę teorii kształcenia językowego. Widzimy nowatorskie pomysły łączenia dydaktyki języków ojczystych z dydaktykami języków obcych w obszarze porządkowania metod kształcenia językowego (B. Niesporek-Szamburska), stawiane są pytania o nauczanie funkcjonalne, a złożony z dwóch komplementarnych wypowiedzi przegląd metod kształcenia językowego (J. Fiszbak) szkicuje rozległy pejzaż wiążących się z tym zagadnieniem metodologicznych problemów. Omówienie szczególnego wymiaru odbioru lektur w szkołach o profilu muzycznym (A. Kucharska-Babula) zachęca natomiast do postawienia krytycznego pytania o nazbyt uschematyzowany, codzienny styl pracy na lekcjach literatury, a także porównania go ze sposobem odbioru lektur przez dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych (H. Balcerek). Sformułowanie celów szkolnej charakterystyki w teorii narratystycznej dowodzi z kolei potrzeby ćwiczenia rozmaitych form autoprezentacji, także w kontekście języka nowych mediów (M. Grzegórzek).

Kluczową rolę języka ojczystego w poznawaniu najbliższego krajobrazu kulturowego poruszają teksty wpisujące się w nurt kształcenia regionalnego. W pomysłach tych ścierają się, dialogują i przenikają kultury lokalne, narodowe i globalne, a literatura pisarzy regionu pozwala bez kompleksów komentować doświadczenia współczesności (K. Pławecka). Obraz Łodzi w literackich projektach edukacyjnych (M. Gajak-Toczek), a także analizy edukacji regionalnej z uwzględnieniem podręczników słoweńskich (K. Bednarska), pozwalają obserwować współczesne tendencje w tworzącej się obecnie geopoetyce edukacyjnej. Przy czym autorzy, koncentrując uwagę na lokalności, nie tracą z pola widzenia problematyki relacji między tożsamością regionalną a narodową (D. Karkut).

Lektura zebranych tekstów zachęca do poszerzenia tradycyjnie narodowocentrycznego spojrzenia na problematykę nauczania języków ojczystych o ujęcie transkulturowe. Prowokuje do opuszczenia perspektywy monolingwalnej i dostrzeżenia nowych funkcji języków ojczystych w kontekście globalnych przemian ekonomiczno-społecznych oraz narastającej mediatyzacji kultury. Rekontekstualizowanie celów kształcenia języków pierwszych wyraźnie pokazuje potrzebę badań porównawczych nad treściami nauczania w sąsiadujących krajach, inspiruje do wyjścia poza obszar krajowej refleksji ku sformułowaniu wspólnej dydaktycznej myśli słowiańskiej.

Zawarta tutaj transnarodowa refleksja o nauczaniu języków ojczystych, otwierając się szeroko na głosy spoza polonistycznego obszaru badawczego, dostarcza artykułów budujących podstawy do komparatystycznego ujęcia środkowoeuropejskich modeli edukacji humanistycznej. Nie zapominając o prymarnych celach edukacji języków pierwszych, doświadczeni szkolni i uniwersyteccy dydaktycy rozważają przyszłość języków narodowych w świecie ponowoczesnym, analizują procesy rozmywające językową i mentalną lokalność. Wspólna czesko-polsko-rosyjsko-serbska próba porównawczego zdiagnozowania stanu dydaktyk języków narodowych w naszej części Europy umożliwiła stosunkowo rzadką, międzykulturową wymianę poglądów o problemach w dziedzinie nauczania języków państwowych.

Inicjatywa badawcza ukierunkowana na poznanie innych systemów edukacji dowodzi, jak wzbogacające są komparatystyczne analizy rozwiązań przyjętych w europejskich dydaktykach języków ojczystych. Tom niniejszy pokazuje ponadto, iż warto podjąć starania o utworzenie międzynarodowych konsorcjów badających procesy w dydaktyce najbardziej nas niepokojące lub wymagające na nowo prze-myślenia. Problemy te dotyczą, jak się okazuje, każdej z sąsiednich kultur i języków europejskich w podobny sposób. Co więcej, cel tych badań jest wspólny: to dobra i skuteczna edukacja, dla której w postmedialnej kulturze afektów i globalnych karier języki ojczyste wciąż budują podstawy wszelkich kompetencji.

Marek Pieniążek, Marta Szymańska